יח: סדר תעניות כיצד פרק שני תעניות

הלכה מתענה ומשלים. פי' הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים אר"מ קמי דמי אחמוקה ואפורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב:

הדרך עלך סדר תעניות קמא

מתריעין עליהם מיד ומתענין במו כן. ואפילו בראשונות שאומר האחרונות נוהגין בו ואם תאמר (ז) הא דמתריעין משמע דמתריעין ומתענין אמאי צריך לפרש במתני' בסמוך אומה העיר מתענה ומתרעת כיון דסתם מתריעות משמע תרוייהו ויש לומר משום דנעי לאפלוגי ר' עקיבא כסיפא דקאמר מתריעות ולא מתענות: לא

מותרין בהספד ותענית אימת אילימא בני חמיסר וקא קרו ליה בארביסר ומי שרי והכתיב במגילת תענית [ח]יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון ואמר רבא [ט]א"לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתליסר יום ניקנור הוא ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר יום טוריינוס הוא אלא לאו דקא קרו ליה בחדיסר וקתני מותר בהספד ובתענית לא בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר ודקאמרת יום טריינוס הוא יום טריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו [י]שמעיה ואחיה אחיו כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס [א] גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוהו משום יום ניקנור ניקום ונגזר מאי ניקנור ומאי טוריינוס דתניא ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאוה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה מאי [כ]טוריינוס אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לוילנוס ופפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו ליעשות להם נס ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו ואנו נתחייבנו [כא] כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין וארויות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך אעפ"כ הרגן מיד אמרו לא זזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין: אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו' אין גוזרין תענית בראשי חדשים כו': וכמה הויא התחלה [כב]רב אחא אמר שלש רבי אסי אמר [כג]אחת אמר [כד]רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן (שמעון בן) גמליאל אבל חכמים אומרים [כה]מתענה ומשלים [כו]דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר [כז]תעניות אלו [כח]האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן [כט]מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן לאילן ולא לצמחין לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות מתריעין עליהן מיד וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתיב [ל]והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו' אותה

מותרין בכספד וכתענים. בני ע"ו [ב] קריאת מגילה דכרכין קודם זמנה כדמפרש התם[ג] בי"מ בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו שהכפרים מקדימין ליום הכניסה מותרין אותן ימים שקראוה קודם זמנה בהספד ותענית: **בני חמיסר.** דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וקא קרי בארביסר כגון שהלך לכפר[ד] וקרא עמהן דפרוז בן יומו נקרא פרוז כדאמרינן במגילה (דף יט.): **מי שרי.** י"ל אפילו לבני ט"ו בהספד ותענית: **ואמר רבא לא נצרכה.** לכתוב במגילת תענית לגזור ההספד ותענית לבני י"ד בי"ד ולבני ט"ו בט"ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים את ימי הפורים[ה] האלה וגו': **אלא לאסור את של זה בזה.** כגון בני ט"ו (דקרו) בי"ד ובני י"ד בט"ו: **בני ארביסר.** ניהו כפרים ועיירות: **וקא קרי בי"ג.** כגון שחל י"ד בג' בשבת ומקדימין ליום הכניסה: **יום ניקנור הוא.** לקמן מפרש. ואסור בהספד ותענית: **אלא בני י"ד וקרו בי"ב.** שחל י"ד בחמיני בשבת והקדימו ליום הכניסה דהיינו י"ב: **טוריינוס.** בסמוך מפרשה: **בחדיסר.** שחל להיות י"ד בשבת וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהוו י"ל ושמע מינה דאע"ג שהוא יום שלפני טוריינוס שרי בהספד ותענית: **שמעיה ואחיה.** חסידים היו ולא פירש מי הם לאותו שאכלו האריה עידו [מ]היה ולא שמעיה[ו]: **דיפרכי.** דוסקו: **לוליינוס ופפוס אחיו.** לדיקים גמורים היו: **בלודקי'.** היא לוד והיינו דאמרינן בכל דוכתא (ב"מ דף י.) [ז] הרוגי לוד אין בל בריה יכולה לעמוד במחיצתן בגן עדן. ויש אומרין שנהרגו על מתו של מלך שנמצאת הרוגה ואמרו היהודים הרגוה וגזרו גזרה על שואלהון של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אלו הרגוה והרג המלך לאלו בלבד: **אם מעמו כו': נתחייבנו הריגה.** על חטא חייבי מיתות בית דין: **דיופלין.** שני סריס. וכן מטרופולין של מלכים[ח] לשון סריס: **בגזירין.** מקלות כמו גזירי עצים: [ג] **שלש.** תעניות שני וחמישי ושני: **וכמה הויא התחלה.** שאינו מפסיק לאחר מכאן: רבי אחא ורבי יוסי [ד] אמוראי ניהו דלאו אורחא דתנאי לאשתעויי בגמרא כי האי גוונא: **זו דברי ר"מ.** ואדברי ר"מ דמתני' קמי דקתני אין משלימין: **מתענה ומשלים.** עד תמיכה:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

סדר תעניות אלו. האמור בפ' לאשון (דף י.) שבתחילה יחידים מתענין [ט] סדר תעניות ואחר כך צבור הולכין ומתענין עד י"ג אם לא נענו: **ברביעה ראשונה.** אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: **אבל צמחים ששנו.** שנשתנו ממנהגן תחת חטה ולא חוה תחת שעורה בגשמה [י] שלא היו חטים בשבולים או שיזיע אחר מתריעין עליהן מיד אפילו בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהן: **כין גשם לגשם.** כין רביעה לראשונה לשניה סימן בצורת היא: **ירדו לצמחים אבל לא לאילן.** מפרש בגמ' [יא]: **לבורות שיחין ומערות.** [יב]בבצה בתרא מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה וכולן בית כניסות מי גשמים לשתיה: **אלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר וגו'.** כגון שהמטיר בעיר זו ובתכיתה לא המטיר דקללה היא: הי"ג

מסורת הש"ס

ל) מגילה ה:, ג) [בעיון ערך הרג מפרש דשמעיה ואחיו הן המה הרוגי לוד העומדים בספרים כ. וכ"כ י: ע"ש], ד) [שמחות פ"ח], ה) גי' י"ד"פ רש"י ותו"ס ר' אחא מר' יוסי מר' ועי' מ"מ מהל' תענית פ"א הלכה ז, ו) [עיתיזין מת.], ז) [שם מת.], ח) גי' הרא"ש האמוריס וכ"ה בגרס"י שבר"ף ובר"ן, ט) מיר. כ"ה במשנה שבמשניות ובר"ף ורא"ש, י) [מגילה כ.], כ) [לעיל כ.ש"ס], ל) [כאסתר ט: את שני הימים], מ) [סנהדרין פט:], נ) [עי' מהרש"א], ס) [ופסחים נ.], ע) [מגילה י.], פ) [לקמן יט:], צ) [ל"ל בנ"ק נ:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואנו נתחייבנו הריגה למקום אם אין אתה הורגנו כו' יש לו למקום הרבה דיוקין ותליין: (ב) רש"י ד"ה מיתתן וכו' בני ט"ו דכרכין ובני י"ד דכפרים ועיירות שקראו מגילה קודם זמנם דמפרש התם מגילה נקראת בי"ד בי"ג בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר ברכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: (ג) ד"ה שלש כו' ל"ל אחר ד"ה ומכה כו': (ד) ד"ה רבי אחא ורבי יוסי אמוראי ניהו. נ"ב לפי הגירסא שלפנינו דגרס רבי אחי לא היה צריך לפרש דפסיעה דאמוראי ניהו: (ה) רש"י ד"ה סדר תעניות כו' שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך צבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות אם לא נענו בכל"ל ותיבות סדר תעניות נמחק: (ו) ד"ה אבל כו' מתת שעורה בתסר לו שיעי אחר כו' בכ"ל ותיבות שלא היו חטים בשבולים נמחק: (ז) תוס' ד"ה מתריעין כו' וא"ת כיון דהא מתריעין משמע:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר להו יוס טוריינוס (נוסיה) תו"מ:

רבינו גרשום

מותרין בהספד ובתענית. באותן שמקדימין. לאסור את של זה בזה. (ו)[ד]קורין בט"ו אסור בי"ד בהספד ובתענית. יום ניקנור הוא. ואין מותרין בהספד ובתענית. אלא לאו בחדיסר. וקתני מותרין אע"ג דהוי יומא דמקמי יום טוריינוס, ומי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי

רבינו חננאל

מותרין בהספד ובתענית בו ביום שקורין בו. וליכא לאוקומה להא מתני' בי"ד ובט"ו. דקימא לן אע"פ שאין קורין בהן אסורין. דהניא בהדיא ארביסר וחמיסר פוריא אינון די לא למספד. בהון. ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את זה בזה ואת של זה בזה. ואפילו מי שאינו יומו ואינו קורא בו אסור. בתליסר ותריסר נמי ליכא לאוקומה. דהא יום ניקנור יום טוריינוס איתן. וימים טובים נינהו. ליכא לאוקומה אלא כגון שהיה יום הכניסה בי"א ויקורין בו ביום, ואע"פ שהוא יום לפני טוריינוס. מותר בהספד ובתענית. קשיא לרי יוחנן דאמר הלכתא כר' יוסי דאוסר לפניהם. ושמינן. יום טוריינוס בטולי בטלוה כו'. ושאר השמועה פשוטה היא. **מתני'** אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו'. אין גוזרין תענית בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו כו'. במה הויא בתחלה ר' אחא אמר ג' ר' יוסי אומר אחת. ויקימא לן כר' יוסי. (ואסיקנא אם התחילו כו'). ט' באב שחל להיות ערב שבת. פי' הא דתנינן בסוף בכל מערבין ומשתתפין. ט' באב שחל להיות בערב שבת כו'. קבלה ביידינו כי פסח של אותה שנה היה ביום חמישי, ומילאו תמרו דההיא שתא וחל ראש חודש שבת אם כחמישי, וחל ט' באב להיות בע"ש, ותיסרו אב, ואלול חל להיות ע"ש, וראש השנה בשבת. דבר ברור הוא שיש לסנהדרין לקבוע חסירין זה אחר זה כפי המסורת שבידם, דבפירוש שנו בענין עצרת, שניהן מלאין ה', חסרין (ר"ן). הם ניסן ואייר [1]. הר' עקיבא שנמע ביצה מגולגלת, מסוכן היה, משום שהיה חולה ואמרו לו הרופאים כי נסיעת ביצה מיד בלא מלח באחרית היום היא רפואתו, וכיון שראהו ר' יהודה נדמה לו דסבר המתענה בערב שבת אינו משלים [2]. ט' באב שחל להיות בערב שבת. כגון דאקלע פסח דההיא שתא בחמישה בשבת וחל ט' באב בערב שבת ולפי שהיה המזל מלא וחיסרו (עוד לחדש) [אב], וחל ראש השנה להיות בשבת. **ירושלמי**: אמר יחיד שקבל על עצמו תענית מתענה ומשלים. **ירושלמי**: י"ח ברכות שבכל יום כנגד י"ח מזמורים שמראש תילים עד יענך, וללמה רגשו אינו מן המנין, דברכת המינים ביבנה תקונה. וכנגד י"ח פעמים שכתוב בתורה אברהם יצחק ויעקב, גם ויקרא בהם שמי ושם אבותי בכלל. וכנגד י"ח צווים שכתוב בתורה בפרשת המשכן שני, מראתו אהליאב עד סוף הספר. ד' ברכות של שבת, כנגד ד' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים, וכנגד ד' אזכרות שכתוב במזמור שיר ליום השבת. ט' ברכות של ראש השנה, כנגד ט' אזכרות הכתובין בפרשת חנה, ובסוף כתיב ה' ידין אפסי ארץ. כ"ד ברכות של תענית צבור, כנגד כ"ד רנה תחנה תפלה שכתובים בפרשת שלמה. ר' זירא אמר יחיד בתענית צבור צריך לדמיין עננו ה' עננו כו', ואסיקנא איכן אמרה כלילי שבת וכיומו. וקיימא לן שליח צבור אומר בין גואל לרופא חולי, יחיד בשומע תפלה. ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע, והוא רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל היעיר האבלה ההרוסה כו', עד ואני אהיה לה נאם ה' לחומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. והיכן אומרה. הכי (אמרן) ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה לשעבר אומרו בהודאה, כדתנן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. כל הברכות כולן אחר חותמיהן ואינו אומר ברכה פסוק. כלומר אינו מזכיר פסוק לברו וחותם [בן] ברכה. ואילין דאמרי צחלי ורוני יושבת ציון וחותם בברכה, אין בו משום ברכה פסוק. ר' זעירא צם תת"ק תענית ולא חשש למגלת תענית. ר' יעקב בר (אחא) מפקיד לספרייא [3] אין אתת כך אנשי שאיל לכון אמרון ליה בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובים וראשי חדשים וחולו של מועד וחנוכה ופורים. והלכתא אפילו יחיד שקיבל עליו תענית בערב שבת מתענה ומשלים. **הדרן עלך סדר תעניות**

1) תקלן ועד יחל ר"ה לחיות בשבת הוגא נתוס' עיתוכין דף מ"ח ד"ה כלה נפש הניעו ע"ש הטיב. 2) אה נמלל כמ"ש למעלה ואלוי ע"ש כתן. 3) כירושלמי לפנינו הני אין אמת אינא אמרון לה וסי' יש"ש בפמרס.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com